

פסקים והלכות

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א מח"ס שערי יוסף

בסייעתא דשמיא
גליון מס'
178
בראשית - נח
התשפ"ז

שאלות המצויות בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום

חיוב קריאת שמו"ת

שאלה: האם קריאת שמו"ת הוא חיוב גמור.

תשובה: חיוב אמירת שנים מקרא ואחד תרגום הוא חיוב גמור, אע"פ ששומע את קריאת התורה בבית הכנסת, וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור, מאריכין לו ימיו ושנותיו".

ויש שהתרגלו שלא לומר שנים מקרא, מכמה טעמים, א. מחסרון ידיעת ההלכה שהוא חיוב גמור, ב. ע"פ מה דאיתא בגמ' (קידושין דף מ' ע"א) "כיון שעבר אדם עבירה ושנה נעשית לו כהיתר". ג. ביטול תורה באיכות, ואינו נכון כיון שאף בשמו"ת יש חיוב הבנה, וכמו שיתבאר להלן. ד. כי לא חנכו את הקטנים לכך. וראה להלן מש"כ בדין חינוך קטנים לאמירת שמו"ת. אך **כיון שלהלכה קימ"ל שהוא חיוב אף מי שלא התרגל לכך, צריך לקיימו ככל דין דרבנן.** ומי שאינו קורא נקרא עבריין [כמבואר בגמ' (שבת דף מ' ע"א) שהעובר על דין דרבנן "שרי למקרי ליה עברינא" וכן השיב הגר"ח ק' לגבי קריאת שמו"ת בגם אני אודך (עניני שמו"ת סימן ד')].

מקור: איתא בגמ' בברכות (ח' ע"א) "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו".

ובטעם תקנת קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, מצינו כמה טעמים עיקריים בראשונים ובפוסקים [ויש עוד טעמים אחרים]. א. נראה מדין תלמוד תורה כדי ללמוד ולהבין את הפרשה, וכמו שכתב בספר החינוך בהקדמה כדי שיבין את התורה שקורא בביתו, בלבוש (סי' רפ"ה סק"א) כתב שהוא כדי שיהיה בקי בתורה. ע"ש, וכן מוכח ממה שאמר המגיד לבית יוסף בפרשת מטות מסעי שקרא את הפרשה במהירות, וכ"כ הגר"א במעשה רב (סי' נ"ט אות ב') "וצריך לדקדק היטב בפ' תרגום אונקלוס על כל פס' ופס' ולא לומר בפה ולבו בל עמו וכו' המון עם וכו' ולכן טוב מעט בכוונה". וכ"כ החפץ חיים בליקוטי אמרים (פרק ה') וז"ל: ובודאי צריך כל איש ישראל לידע בכל שבת הסדרא ופירושה לפי כח שכלו, ומה שנהגו בכל ישראל לקרות שנים מקרא ואחד תרגום היינו משום דע"ז יתבונן בהמקרא ויתן לב להבין, אבל אם לא השיג ידיעה על ידי זה מחוייב להתבונן ולדעת ואז יהיה נחשב לו שלמד מקרא, דבלא"ה אם לא הבין מה שאמר ומה שלמד לא נחשב ללימוד כלל. [וכן האריך בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א' סימן רסז) שהגר"א זצ"ל הזהיר מאד ע"ז ומה עוד שהזהיר תלמידיו לא לקרוא בלי להבין רק המצוה ללמוד ולהבין דוקא ולכן לדבריו נכון ללמוד כל יום חלק מהסדרה עם תרגום ורש"י ורמב"ן וכדומה שהיסוד והעיקר הוא ללמוד תורה שבכתב עם פירושה להבין דוקא ע"ש מה שהרחיב בזה]. וע"ע בערוך השולחן (שם סק"ב) כתב "ולא נודע לנו טעמו של דבר ובבואי בשעה שתקן משה רבינו לקרות בתורה תקן ג"כ תקנה זו שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום והלבוש כתב כדי שיהא בקי בתורה ע"ש ואין זה מספיק כמובן ונראה דהחיוב בתורה השמיעה והלימוד כמו שאומרים בברכת אהבה לשמוע ללמוד".

ב. בשו"ת תרומת הדשן (סימן כג) כתב דאפשר שהוא כדי שיהא רגיל במה שהצבור קורין, ועל ידי כך יכול כל עולה לתורה לקרוא בתורה בעצמו את פרשת עלייתו, שכן כך היו נוהגים שכל מי שעולה לתורה

היה קורא בעצמו. ע"ש. [וכע"ז כתב בהגהות הגרא"מ הווריצ' זצ"ל (ברכות שם עיניי למשפט) שיש חיוב להשלים כמו שיש לסדר התפילה קודם חזרת הש"ץ, שמא יקראו לו לעלות לתורה, וכמבואר בשו"ע (סי' קל"ט ס"א) שמי שנקרא לעלות לתורה לא יעלה אא"כ העביר הפרשה פעמים ושלש בינו לבין עצמו, ולכן תיקנו שנים מקרא ואחד תרגום כנגד מה שאמרו שצריך לעבור על הפרשה פעמיים ושלש].

ג. בשו"ת בעלי התוס' (סימן טז) כתבו כדי שיתן לבו ודעתו לקריאת התורה, שאחר שקרא שמו"ת יקשיב טוב יותר לקריאתו, שהיא תקנה של תלמוד תורה. ע"ש, וכ"כ בר"ח והו"ד בתרומת הדשן (שם).

ובגדר החיוב בגמ' מבואר שלעולם ישלים, ולא מבואר שהוא חיוב ואולם ברמב"ם (פ"ג מהל' תפילה) כתב "חייב אדם להשלים" וכ"כ בשו"ע (אור"ח סי' רפ"א ס"א, ויר"ד סימן ת'), ומש"כ בגמ' לעולם, לפעמים הכוונה לחיוב גמור, וכדמוכח בגמ' שם "לעולם יכנס אדם לבית הכנסת שיעור ב' פתחים", ובשו"ע (סי' צ' ס"ח) פסק לחיובא, וכמ"ש בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סי' פ"א). אמנם בשבולי הלקט (סימן עה) כתב "וראוי לכל אדם להסדיר פרשיותיו עם הציבור", וכן כתב בספר תניא רבתי (סימן טז) "ראוי לכל אדם", ומבואר שנקטו שהוא רק ראוי ואינו חיוב, [וע"ע בספר המנהיג (הל' שבת סימן לא) שכתב "שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו" ולא כתב שהוא חיוב, וכ"כ בראב"ה (סימן כב) ובאגור (סימן שצ), וכן כתב במנורת המאור (נר שלישי סימן קל) וז"ל: כל היודע לקרות בתורה מצוה להשלים פרשיותיו עם הציבור ע"כ, ומשמע דהוא למצוה ואינו חיוב גמור, וכן נראה ממש"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ח"ג סימן שכא) שכתב בזה"ל: ומצוה להשלים פרשיותיו עם הציבור ע"כ, ומבואר דאינו חובה גמור אלא למצוה בעלמא וכמ"ש בשו"ת איש מצליח (ח"א סימן טו ס"ב)]. ואמנם בשו"ת הראב"ן (סימן פח) כתב שדוקא יחיד הדר בכרך שאין בו מניין לקרות בתורה חייב לקרות שמו"ת ע"ש, אולם דחה דבריו בהגהות מימוניות (סוף פרק י"ג מהל' תפילה) והובא בב"י (סי' רפה) שאמרו לעולם ישלים ע"ש, מ"מ לדינא בשו"ע העתיק שהוא חיוב, וכן עיקר לדינא. [וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן מז) הוכיח מדברי הרמב"ם שהוא חיוב, וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"א עמ' ש) וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' רס"ז) שהוא חיוב דרבנן ככל חיוב ע"ש בארוכה].

חיוב שנים מקרא לת"ח ובחורי ישיבה ואברכים

שאלה: האם שנים מקרא הוא חיוב אף לבחורי ישיבה ואברכים שתורתם אמונתם או שהוא רק סגולה ומעלה לאריכות ימים.

תשובה: הוא חיוב גמור מדרבנן אף למי שעוסק בתורה יומם ולילה.

מקור: כנ"ל שהוא חיוב מדרבנן, וכן מוכח בגמ' בברכות (שם) שרב בר אב"י רצה להשלים פרשיות כל השנה בעיו"כ, ובעיון יעקב שם, וכן מוכח מצוואת רבי לבניו, (עי' תוס' ד"ה ישלים, ולהלן) ובשו"ת הגאונים (סימן ז) בשם רב מתתיה גאון, וששאלתם, תלמיד חכם שרוצה לשנות תלמודו, ואינו רוצה להסדיר פרשיותיו עם הצבור, האם רשאי לעשות כן, כך אמרו חכמים שאע"פ שהוא חושק בתלמודו אל יפגע מלהשלים פרשיותיו עם הצבור. וכן הוא בספר העתים (עמוד רנ"ג ועמוד רסז). וכן נראה ממש"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רז) [וכן יש להוכיח ממה שכתב בספר מגיד מישרים שאמר לו המגיד למרן ז"ל: והטוב בעיניך שאתה קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ברהיטא כחותה על הגחלים, לפרוק עול מעליך, והלא יש לך לזכור מאמר רשב"א, אל תעשה תפלתן קבע וכו', אבל צריך לקרוא הפרשה בנחת, ולהרגיש בדקדוקיה, ולתרץ אותם, ומה שלא תוכל לתרץ עיין במפרשים. עכ"ד, ומבואר שקריאת שמו"ת נודעה לכל אפילו לתלמיד חכם, ולא יאמר האדם שהוא ביטול תורה באיכות כידוע מהגר"ח מבריסק, שהרי גם זה תורה וגם זה חייבים ללמוד ולהבין, כי ממנה תוצאות חיים לתורה שבע"פ]. ובכה"ח (סי' רפ"ה

סק"ד) כתב וז"ל: ואשרי מי שעושה כל דבר בזמנו ובמקום הראוי לו ולא יחוש על הזמן נגד עבודתו יתברך כי לכך נוצר עכ"ל, [וכ"כ בבני ציון (סי' רפ"ה סק"ו) וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ה' סימן י"ז) ורבותינו אף מהראשונים הוסיפו שצריך לקרוא הפרשה בכל שבוע שנים מקרא ואחד תרגום ורבותינו וכו' פשוט וברור שלא נפטר שום אדם מכל מצוה דרבנן בטענה שעוסק בתורה כן לא נפטר שתורתו אומנתו כרשב"י וחבריו שהיו פטורים מתפילה דרבנן היו חייבין בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום דהא גם זה הוא לימוד תורה ובחיוב לימוד תורה הא איכא חיוב ללמוד גם מקרא וכו'. עכ"ל, וכ"כ בחזו"ע (שם) ובשיעורי מרן הגרי"ש ברכות שם, עורר שהוא חיוב לבחורים ולאברכים וכן הובא בשו"ת וישמע משה (ח"ה עמ' נו) שאינו מבין למה בחורים מזלזלים בזה ואפילו אברכים אין נזהרים בזה כפי הצורך הרי זה חיוב גמור מצד הגמרא, ובשו"ת וישמע משה (ח"א עמ' קיא) הו"ד הגריש"א שאמר לאדמו"ר מצאנו שליט"א שהרבה צרות באות על שאפילו ת"ח מזלזלין לקרוא שמו"ת, וע"ע תולדות ערוגת הבושם (עמ' קלה) שהוא סימן ליראת שמים]. ונראה לומר שאדרבא שאינו נחשב שמקבל שכר מצוה, אלא שלא יחשוב התלמיד חכם שמתבטל מתורתו באמירת שמו"ת, אלא ע"י שיאמר יאריכו ימיו ושנותיו, וכ"כ בספר מגיד תעלומה (ברכות דף ח: ד"ה שכל) - "יש להתבונן דאילו היה אומר וכל המשלים וכו' אבל באומרו שכל המשלים וכו' משמע דמשום הכי ישלים כי מאריכין ימים להמשלים ומשנה שלימה שנו לנו רבינו הקדוש אל תהיו כעבדים וכו' והנה אנחנו מחייבין אותו לקרות ג"כ הפרשה שמו"ת ואימתי ישולם נגדם משנה ותלמוד, לזה הבטיחו שלא יחוש שיאריכו לו ימיו ושנותיו להשלים נגד הקריאה הלזו במשנה ותלמוד". [והו"ד בשו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ו סי' קמ"ו, השלמה סי' כ"ב) וכ"כ מדפנשיה הגרמ"ש בפירוש (ארוחת חיים אות לז). וכ"כ מדפנשיה באורח כהלכה (ח"א עמ' רפז)].

חיוב נשים

שאלה: האם נשים חייבות בקריאת שמו"ת.

תשובה: נשים פטורות מאמירת שמו"ת.

מקור: כיון שהוא מצוות עשה שהזמן גרמא, אף שבבמ"א (סי' רפ"ב סק"ו) הביא מש"כ ממסכת סופרים (פרק י"ח ה"ד) שקריאת התורה חייבות לשמוע, מ"מ העיקר לדינא שפטורות כיון שאינם מצוות בתלמוד תורה, וע"י ברמב"ם (פ"א מת"ת ה"ג) וכן הסכמת הפוסקים. וכן המנהג. [וע"ע בערוך השולחן (סי' רפ"ה סק"ב), ובספר בעלי אסופות ח"א עמ' תלו בשם הגר"ח ק שאין חיוב ולא נהגו כן].

חינוך קטנים לקריאת שמו"ת

שאלה: מאיזה גיל יש לחנך קטנים לשמו"ת.

תשובה: יש לחנכו ככל מצות דרבנן, ממתי שיודע לקרוא שמו"ת, וצריך שיתקיימו ג' דברים, א. שיש בכוחו לקרוא ולהבין בעצמו מה שקורא, ב. יודע לקרוא כל שבוע, ג. ויודע לקרוא כל הפרשה. והוא גיל מאוחר יותר מגיל חינוך הרגיל [ופעמים רבות הוא קרוב לגיל בר מצוה] ועכ"פ כשקשה לילד די לחנכו שיקרא שנים מקרא עם רש"י בלא תרגום או שנים מקרא עם התרגום בלא רש"י. [ועכ"פ לחנכו חלק מהפרשה, כדי שיתרגל באמירת שמו"ת שידגל].

מקור: כתבו הפוסקים שיש חובת חינוך לקטנים לשמו"ת, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן מו) שפשיטא שצריך לחנך את הקטנים לכך, וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה (תפילה פ"ב סל"ז) וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"א עמ' שה). [ועוד שכתוב רק אדם ולא כתוב איש, ורק היכן שכתוב איש ממעטים קטן, וכן דייק הגרמ"מ לובין שליט"א והו"ד בספר ראה ישר (ויסברג, ח"א עמ' רלט)]. והנה בגמ' בערכין (דף ב' ע"ב) מבואר שחובת חינוך בכל דבר ממתי שיודע, קטן שיודע לנענע, ולפ"ז נראה שצריך שיתקיימו לחובת צריך שיהיה קטן הראוי לאמירת שמו"ת שהם. א. רק בגיל שיודע לקרוא שמו"ת כראוי, ולהבין כראוי, כיון שחובת שמו"ת הוא מדין ת"ת, ויש לחנכו רק מגיל שמבין [וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן רסא)], ולפ"ז הוא רק בגיל 11 או 12. ואם צריך לחנך עם רש"י הרי הוא רק בגיל קרוב לבר מצוה. [ובשבט הלוי (שם) שחינוך לקריאת הפרשה גם תרגום ופירוש רש"י הוא דרגה גבוהה בחינוך ליראת ה' ותורתו]. ב. יש לדון האם צריך להתחנך לומר כל הפרשה, ונראה פשוט שיש לחנכו שיאמר כל הפרשה, כיון שחובת המצוה שיהיה משלים פרשיותיו עם הציבור, [וכן השיב הגר"ח ק בספר תפארת ההלכה (עמ' קעה) שלא ראינו שיש חיוב, ואמנם במועדי הגר"ח (ח"ב סי' תרכח) השיב כמה שיכול, וכן השיב בקוב' עזרת

אליעזר (סוכות עמ' נח), וכ"כ באורח כהלכה (עמ' רצ) שלכל הפחות יש לחנכם חלק מהפרשה ותלוי באיזה גיל, וכ"כ בשו"ת יורו משפטיך (ח"א עמ' רלט) שטוב לחנך את בניו קימעא קימעא, וע"ע בשו"ת יחו"ד (ח"ב סימן לז). ג. שיזכור לומר כל שבוע וכן הגר"ח ק השיב שגדר חינוך הוא משיודע לשמור על זה כל שבוע, וכן הובא באוצרות של חינוך (עמ' תשפו ס"ה). אמנם יש אומרים שאין חיוב חינוך לקטנים לאמירת שמו"ת, [וכ"כ בספר מורה הנער (סימן ט"ו סי"א) ששמע בשם הגרי"י פישר זצ"ל, ושכן הורה לו הגר"ש אלישיב זצ"ל שלא נהגו בחינוך לשמו"ת, אך טוב הדבר לחנך עכ"ד, והו"ד באשרי האיש (או"ח ח"ב פ"א ס"ה), וצ"ל שלא מצוי ג' התנאים הנ"ל עד קרוב לגיל בר מצוה]. מ"מ ראוי ויש עניין לחנכו כל שיודע לקרוא כדי שיתרגל שידגל, [וכמ"ש הגריש"א (שם) וכמ"ש הגר"י זילברשטין שליט"א בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (חלק מעשה חושב סימן י"ב) כותב, ולצערנו אנו רואים גם בחורים ואפילו אברכים שמזלזלים במצוה זו ויש ללמד עליהם זכות שלא חינוכו אותם למצוה זו מקטנות, ועי"ש שלכן דן לומר עם הילדים שנים מקרא ואחד תרגום].

קטן שהגדיל באמצע השבוע

שאלה: קטן שידגל באמצע השבוע וקורא בכל יום [כדלהן או ביום שישי ונעשה בר מצוה בשבת] או שקרא לפני הבר המצוה האם צריך לחזור ולקרוא שוב.

תשובה: אינו צריך לחזור ולקרוא שוב ומותר לכתחילה לקרוא שמו"ת בתחילת השבוע אף לפני שנהיה בר מצוה. [כיון שעיקר הקריאה היא לא עשיית מצוה שיש בה חלות דין לצאת עם הציבור, אלא להשלים פרשיותיו עם הציבור, והרי השלים פרשיותיו עם הציבור. ובפרט שיש אומרים שמצווה שעשה בקטנותו מועילה בגדלותו, וכתנאבאר בשערי יוסף ספירת העומר, ועוד שאף שקטן לא בר כוונה, מ"מ אין כאן דיני כוונה, ועוד שהוא דין מדרבנן וכן השיב בקוב' עזרת אליעזר (בר מצוה עמ' נ) וכן השיב הגר"ח ק בספר אוצר בר מצוה (עמ' תרלז) שקטן שהגדיל בשבת יכול לקרוא שמו"ת בערב שבת].

אבל בקריאת שמו"ת

שאלה: האם אבל שיושב שבעה חייב בקריאת שמו"ת.

תשובה: מעיקר הדין מותר בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום ויקרא בשבת, [ומ"מ יש לקרוא רק שמו"ת ללא רש"י (עי' ש"ך יו"ד סי' ת' סק"ד) וקיצור שו"ע (סי' ר"ט ס"א) ובערוך השולחן (יו"ד שם סק"ז) ובשו"ת יבי"א (ח"ד חיו"ד סימן לא)], ויש שנהגו שלא לקרוא שמו"ת בשבעה, אלא ישלים את אמירת שמו"ת לאחר השבעה. [ברכ"י שיו"ר ברכה (סימן ת' סק"ג) ובשו"ת רב פעלים (ח"א חיו"ד סי' נ"ב) ובארוכה בשערי יוסף פסקי הלכות אבילות (פרק י"א)]. ומ"מ לכו"ע אם קמים מהשבעה בשבת, יחכו לקרוא שמו"ת, רק לאחר שיקום מהאבילות. [וכמ"ש בפמ"ג (סי' רפ"ה א"א סק"ו) והו"ד בהגהות רעק"א (יו"ד שם)].

קריאת שנים מקרא עם תרגום או פירש"י

שאלה: האם יש חיוב לקרוא שמו"ת גם עם פירש"י וגם תרגום.

תשובה: א. מעיקר הדין די אם קרא שנים מקרא ואחד תרגום יצא יד"ח, אך ירא שמים יקרא גם רש"י, כיון שמפרש התורה ע"פ מדרשי חז"ל. ובזמנינו שלא מבינים את התרגום, חיוב לימוד רש"י הוא בכלל החיוב של שנים מקרא ואחד תרגום. ב. אף שמעיקר הדין די לקרוא רק רש"י ולא תרגום, לא ראוי לקרות רק רש"י ולא תרגום, כיון שהתרגום ניתן בסיני, [וכן יש מעלה בתרגום ע"פ הקבלה].

מקור: כתב בשו"ע (שם ס"ב) "וירא שמים יקרא תרגום וגם פירש"י", וביאר במשנ"ב (שם סק"י) שיש מעלה ללמוד תרגום כיון שניתן בסיני, וגם מפרש כל מילה ומילה, ויש מעלה ללמוד פירש"י כיון שהוא מפרש את העניין ע"פ מדרשי חז"ל יותר מהתרגום, ולכן ראוי לנהוג ללמוד גם רש"י מלבד התרגום. ע"ש, עוד כתב בליקוטי אמרים (פרק ה') שיש חיוב ללמוד רש"י כדי להבין את המקרא, [ונראה מה שיתבאר להלן בחיוב הבנת השמו"ת]. וכ"כ החפץ חיים (שיחות החפץ חיים, מכתב יח) וז"ל: "בזמן הגמרא היה

ראשונים במקום פירוש רש"י

שאלה: האם אפשר ללמוד ראשונים במקום פירוש רש"י.

תשובה: לכתחילה יש ללמוד דוקא עם פירוש רש"י ולא

פירושי שאר הראשונים. [ומ"מ יש מעלה ללמוד פירושי הראשונים על התורה כדי להבין מלבד פירוש רש"י, ולכן יש שנהגו כל שנה ללמוד פירוש אחד מפירושי הראשונים, ובכך במשך השנים לומדים את כל הראשונים על הסדר].

מקור: כתב בשו"ע (שם) "אם למד הפרשה עם פירוש רש"י חשוב כמו תרגום", כתב במג"א (שם סק"ג) "שהוא עיקר שהוא בנוי על יסוד התלמוד", והו"ד במשנ"ב (שם), ונראה שדוקא רש"י שמיוסד על התלמוד, אמנם ברא"ש (ברכות פ"א סימן ח') "ונראה שהקורא בפירוש התורה יוצא בו ידי תרגום כיון שמפורש בו כל מלה ומלה", וכ"כ בשו"ת הרמ"א (סי' קכ"ט, ק"ל). מ"מ מדברי השו"ע נראה שיש ללמוד דוקא פירוש רש"י שהוא מפרש בד"כ את כל המקראות משא"כ בשאר הראשונים, [אלא א"כ לומד עם חומש שמביא ראשונים על כל פסוק ופסוק שיש בכך מעלה].

קריאת השנים מקרא והתרגום בטעמים

שאלה: האם יש מקור לקרוא את השנים מקרא, וכן את התרגום בטעמים.

תשובה: מדינא אין חיוב לקרוא שמו"ת בטעמים, אך יש מעלה ע"פ הקבלה לקרוא גם את המקרא בטעמים, ואת התרגום בנגינה.

מקור: כתב בשער המצוות (פרשת ואתחנן) שאת השנים מקרא יש לקרוא בטעמים, והו"ד במג"א (שם סק"א) בשם השל"ה הקדוש ועוד. [וכ"כ רבינו יונה בספר היראה (עמ' נו) כתב שצריך לקרוא שמו"ת בטעמי המקרא, וכ"כ בספר המנהגים למהר"ם מרוטנבורג עמ' ז, ובספר חסידים סימן קמ"ז, והחיד"א בספר חומת און בשם רבינו אפרים]. אמנם את התרגום אין לקרוא בטעמים, כמ"ש בשער המצוות (פרשת ואתחנן דף לד ע"ב) וז"ל: אבל התרגום אין צריך לקרותו בטעמים שאין הטעמים אלא במקרא אלא לשון הקודש שלא כאותם הנוהגים לקרוא בטעמים עכ"ל. [וכ"כ בפתורא דאבא (פ' ואתחנן) וכ"כ במחזיק ברכה (סי' רפה סק"ז) ובכה"ח (שם סק"ב) ובספר יוסף אומץ (סי' תקס) וכ"כ במקור חיים (סו"ס רפה"ה), וכ"כ בשו"ת תורה לשמה (סימן תו) שכל המוסיף גורע, וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"א עמ' שז), ובשו"ת וישמע משה (ח"א עמ' קיב) השיב הגריש"א שאין צריך להקפיד לקרוא את התרגום]. ואף שאין לקרוא את התרגום בטעמים, מ"מ יש לקרוא את התרגום בנגינה ובקול נעים, וכמו שמוכח בבעל הטורים (שמות א' א') "כתב לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות". [וע"ע בכי בו שבת (ח"א סימן רפה"ה סל"ז) שכתב מדגנפשיה טוב לקרוא התרגום בנגינה]. ומ"מ מדינא אינו מעכב לקרוא מטעמי המקרא, [וכמו שמוכח בפמ"ג (שם א"א סק"ט) ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סימן צ"ה) וכ"כ בחזו"ע (שבת ח"א עמ' שג) שהוא רק בדיעבד].

קריאת שמו"ת בעמידה

שאלה: האם יש חיוב לקרוא שמו"ת בעמידה.

תשובה: אפשר לקרוא אף שמו"ת בישיבה, אף המחמירים לשמוע קריאת התורה בעמידה. [ע"י בפמ"ג (סי' תרצ סק"א) ובאורח כהלכה (עמ' רפח)].

חיוב להבין שנים מקרא ואחד תרגום

שאלה: האם יש חיוב להבין את השנים מקרא. והאם בכלל זה יש חיוב להבין את התרגום.

תשובה: יש להבין את אמירת המקרא. וכיון שמטרת השמו"ת ללמוד את התורה. ואף באמירת התרגום צריך להבין, כיון שאינו נחשב לימוד (ע"י מג"א או"ח סי' ג' סק"ב, וכן"ל מדברי החפץ חיים) ויש מקילים שבאמירת התרגום, יוצאים יד"ח אף שאינם מבינים, [הגרש"ז"א הליכות שלמה (תפילה פרק יב הערה מח)] ובפרט

אז התרגום לימוד גדול ונכבד שעל ידו הבין ההמון את התורה, משא"כ אצלנו בימינו אלה שאין המוני בית ישראל מבינים אותו, וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש לנו תורתנו הקדושה, וביאור כזה הוא פרש"י, והוא מדינא במקום התרגום שלפנים". ולפי"ז בזמנינו יש חיוב ללמוד רש"י מדינא, כיון שלא מבינים את התרגום. ואף שיש שכתבו שדי בפירוש רש"י וכמ"ש ברא"ש (ברכות פ"א סימן ח') ובביאור הגר"א (שם סק"ב) וביש"ש (קידושין פ"ב סימן יד) ומ"מ יש גם מעלה בתרגום, ולא רק די ברש"י, א. כיון שהתרגום ניתן בסיני (מגילה דף ג' ע"א, נדרים דף לז ע"ב), וכמ"ש בסידור רב עמרם גאון (ח"ב סימן לא) ורב נטרונאי, והו"ד בב"י (שם). וכ"כ בשע"ת (שם סק"ב) ובלקט יושר (או"ח עמ' נד). וכן הו"ד הגרש"ז"א (תפילה פרק יב הערה מח) ועוד. ב. ע"פ האריז"ל צריך לקרוא תרגום דוקא. וכמ"ש בשיר ושבחה (דף לח) ובברכ"י (שם) ובכה"ח (שם סק"ב). ג. בשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן של) כתב שתרגום אונקלוס יש לו קדושה יתירה שנעשה לו נס לאונקלוס הגר, משא"כ תרגומים שאין להם קדושה. ע"ש, וכ"כ בערוך השולחן (שם סק"ב ד). כיון שהוא מפרש כל מילה ומילה, וכמ"ש בביה"ל (שם ד"ה תרגום).

דינים המצויים במי שנוהג לקרוא שמו"ת רק תרגום או רש"י

א. הלומד מקרא עם תרגום בפסוקים שאין תרגום [כגון עטרות ודיבון] צריך לקרוא ג' פעמים מקרא. (משנ"ב סי' רפה סק"ה). [ויש מחמירים ללמוד תרגום אחר, כיון שהחיוב לומר תרגום, כיון שמפרש כל מילה, וכמו שיתבאר להלן שיוצאים אף בשאר תרגום].

ב. הלומד מקרא רק עם רש"י, במקום שאין רש"י, יקרא ב' פעמים מקרא, ופעם אחת תרגום. [אף שמפשוטו דברי הראשונים והשו"ע נראה שדי לקרוא היכן שיש רש"י, מ"מ במשנ"ב (שם סק"ה) כתב שהיכן שאין רש"י יקרא ג' פעמים, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' ר"ז), אך נראה שיש עדיפות בתרגום, שבו יש חיוב מעיקר הדין].

ג. פסוק שרש"י פירש רק את חלקו, די בקריאת פירוש זה, ואי"צ להשלים בפירוש אחר, והמחמיר לקרוא בפירוש אחר תע"ב.

לקרוא פירוש רש"י בפה

שאלה: האם הקורא רק רש"י צריך לאומרו בפה.

תשובה: מעיקר הדין אי"צ להוציאו בפיו, כדין ת"ת ות"ת מקיימים בהרהור אף שלא מוציא בפיו, [שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' רד ח"ד סימן עג) שו"ת משנת יוסף (ח"ו דיני שמו"ת פ"א אות ו')]. ויש אומרים שאי"צ להוציא בפיו רש"י רק אם אומר תרגום, [וכ"כ בחוט שני (שבת ח"ד פרק פ"ז סימן ב' ס"ג), וכן הו"ד הגריש"א (סוכת חיים דיני שמו"ת עמ' כג). ויש מחמירים שבכל אופן צריך להוציא בפיו. (הגר"ח"ק בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח"ק ח"ב עמ' כט)].

תרגום אונקלוס או תרגום יונתן בן עוזיאל

שאלה: האם אפשר לצאת ידי חובת שמו"ת עם תרגום יונתן בן עוזיאל או ירושלמי.

תשובה: לכתחילה יש לקרוא עם תרגום אונקלוס.

מקור: מג' טעמים כנ"ל שניתן בסיני וע"פ הקבלה וקדושתו. וכן השיב הגר"ח"ק בגם אני אודך (ח"ב שאלה קטז) שלא יוצאים יד"ח בתרגום יונתן, וכ"כ בשו"ת שיח יצחק (סימן קנו), [ויש מקילים בכך כיון שעיקר הטעם הוא להבין כל מילה, וכן"ל, וכ"כ בחוט שני (שבת ח"ד עמ' קטז) ובשו"ת מנחת אשר (ח"א סימן יג אות ד) ע"ש, ולכן נראה שאם בדיעבד אם קרא מהתרגומים הנ"ל יצא יד"ח].

עם קורא רש"י, ונראה לבאר כיון שעיקר מעלת אמירת התרגום, מחמת שניתן בסיני או ע"פ הקבלה או מחמת הקדושה, וכן"ל. אך היינו דוקא עם לומד רש"י, אבל אם אומר רק תרגום, לכתחילה צריך להבין, וכן"ל.

מקור: אף שנתבאר לעיל שיש אומרים שחובת קריאת שמו"ת הוא מדין ת"ת, והוא ללמוד את התורה וכן"ל בטעם תקנת אמירת שמו"ת. ולכן נראה שיש חיוב להבין, וכמ"ש החפץ חיים (שם) ובאורחות חיים להרא"ש (ליום השבת) כתב "שילמוד הפרשה שמו"ת" ועוד שבתורה שבכתב נחלקו הפוסקים אם צריך להבין, שאמנם בשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"ב ה"ג) כתב שבתורה בכתב אף שאינו מבין נחשב ת"ת, אמנם במג"א (שם) בפמ"ג (סי' נ' א"א סק"ב) מבואר שצריך להבין, וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סי' מ"ז) וכן נראה ממש"כ במשנ"ב (סימן נ' סק"ב) ונתבאר במק"א בארוכה. וכן נראה ממש"כ הפוסקים, שיקרא שמו"ת בכוונה, וכמ"ש בכה"ח (שם סק"ד), שכתב בספר מגיד מיישרים למרן הב"י שאמר לו המגיד למרן הקדוש בזה"ל: והטוב בעיניך שאתה קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בריהטא כחותה על הגחלים לפרוק עול מעליך, והלא יש לך לזכור מאמר רבי שמעון בן אלעזר אל תעש תפילתך קבע וכו' אבל צריך לקרות הפרשה בנחת ולהרגיש בדקדוקה ולתרץ אותם ומה שלא תוכל לתרץ עיין במפרשים עכ"ל, וכ"כ השל"ה הקדוש (מס' שבת פרק נר מצוה בד"ה וכשקורא) וכשקורא שמו"ת ישים לבו ועיניו להתבונן במה קורא, הן ממצוות התורה, הן במדות, הן בדרכי מוסר הן בכל תועלת, אשר יוכל להוציא מכל ענין וענין, ויקרא כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים. [וכ"כ סדר היום (שמו"ת בד"ה ואם הוא) שיקרא אותה בנחת ובזמרה מלה במלה, וכ"כ בספר אור צדיקים (סימן כח אות ה) כתב ולא יקרא במהירות כפורק עול, דאחז"ל (שם) אל תעש תפלתך קבע. וע"ע במש"כ בשו"ת חת"ס (ח"ו סימן פג בד"ה ג) שכתב, אני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחנני ה' מדי שבת בשבתו בעיוני בשעת העברת שמו"ת, וע"ע במש"כ בהקדמה לספרו אילת השחר עה"ת].

צורת קריאת השמו"ת

שאלה: מה צורת קריאת השמו"ת למעשה.

תשובה: אף שמעיקר הדין בכל סדר שיקרא שנים מקרא ואחד תרגום יוצא יד"ח, אך ישנם כמה מנהגים, לפי סדר העדיפויות, וכדלהלן. א. לקרוא כל פסוק פעמיים ואח"כ לומר את התרגום של אותו פסוק. [במשנ"ב (שם סק"ב) בשם האחרונים, וכ"כ בסידור יעב"ץ (עמ' תקפה אות כג) ובמורה באצבע (סימן ד' אות קל) ושכן הוא ע"פ הקבלה, ובשו"ע הרב (שם סק"ג) שכן נכון לעשות. וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סו"ס רפ"ה) ובקצות השולחן (סימן עב ס"ג) וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן לג אות א') שכן נהג החפץ חיים זצ"ל].

ב. לקרוא כל פרשה פתוחה או סתומה פעמיים ואח"כ לקרוא את התרגום, [ומשנ"ב שם בשם י"א, והגר"א במעשה רב (סי' נ"ט) ובמשנ"ב שם כתב על ב' הדעות הנ"ל דעביר כמו עבד, ומ"מ יש מעלה לקרוא פסוק פסוק לכתחילה ע"פ קבלה וכן"ל].

ג. לקרוא כל פרשה ב' פעמים ואח"כ תרגום, [ספר המנהגים (טירנו עמ' כה), וכ"כ במג"א (שם סק"א) בשם השל"ה הקדוש, ובערוך השולחן (שם סק"ד)]. ויש מקילים רק למי שזמנו דחוק [חזו"ע (שבת ח"א דיני שמו"ת ס"ב)].

ד. יש שנוהגים לקרוא אחד מקרא ואחד תרגום ואח"כ קורא שוב מקרא עם השליח ציבור בבית הכנסת [וכמ"ש בלבוש (שם סק"ה) ובמקור חיים (ריש סי' רפ"ה) ובערוך השולחן (שם סק"ג) וכן נהג החזו"א (אורחות רבינו ח"א עמ' קכג) ובחוט שני (ח"ד פרק פז סק"ב) וביאר החזו"א שע"י התרגום מבין אח"כ את החומש]. אמנם מסתימת דברי הפוסקים שלכתחילה יש לקרוא פעמיים מקרא ואח"כ תרגום. ורק בדיעבד יוצא יד"ח. [עי' מחצית השקל (שם סק"א) ובשער הציון (שם סק"י) ובקצות השולחן (שם סק"א)].

קריאת שמו"ת מדין שומע כעונה מהבעל קורא שאלה: האם יוצאים ידי חובת שומע כעונה ששומע מהבעל קורא.

תשובה: אינם יוצאים יד"ח בשומע כעונה, כיון שצריך לקרוא, ולא לשמוע.

מקור: בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קג) בשם מהר"י וויל שהשומע קריאת התורה בביהכ"נ לא יצא יד"ח שנים מקרא כיון שהוא רק שמיעה ולא קריאה, אבל בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תכה) כתב שמהני שומע כעונה, וכ"כ במחזיק ברכה (שם סק"ג) וכ"כ לצדד במקור חיים (שם), [ולכאורה תליא המח' בגדרי שומע כעונה, ונתבאר במק"א] ולדינא פסק במשנ"ב (סי' רפ"ה סק"ב) כתב שלא מועיל לצאת ידי חובת שומע כעונה מהש"ץ. וכ"כ בכה"ח (שם סק"ח) [ועוד יש לדון כיון שאין כוונה להוציא ידי חובה]. ומ"מ בודאי שאינו לכתחילה, ולכן מי שקשה לו לכיון מ"מ עדיף שיקרא בעצמו.

קריאה שמו"ת עם הבעל קורא

שאלה: האם אפשר לקרוא שמו"ת עם הבעל קורא.

תשובה: אפשר לקרוא את כל הפרשה עם הבעל קורא.

מקור: בב"י (אור"ח סי' קמ"ו) כתב בשם האור זרוע שמותר לקרות שמו"ת בשעת קריאת התורה כיון שהוא עוסק באותו הענין ע"ש, והביא שמהר"ם היה אומר שאסור לעשות כן רק למי שתורתו אומנתו, וכתב בב"י שכדאי הנך רבותא לסמוך עליהם בשעת הדחק, וכתב בבדק הבית שמ"מ נכון שכל אדם יכוין בדעתו לשמוע כל הפרשה מפי הש"ץ. ובשו"ע (סי' רפ"ה ס"ה וסי' קמ"ו שם) שיכול לקרות עם הבעל קורא, ובמשנ"ב (סימן קמ"ו סק"א, וסי' רפ"ה סק"ד) שאם קורא בלחש עם הציבור הרי הוא לכתחילה, [ובחזו"ע (שבת ח"א דיני שמו"ת ס"ה) שמעיקר הדין מותר לקרוא שמו"ת בזמן קריאת התורה, ומ"מ נכון לקרות בלחש עם הש"ץ מילה במילה כדי שתעלה לו הקריאה ע"ש, ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מז ה"א) שאם קורא עם הש"ץ שפיר דמי]. אמנם ע"פ הקבלה נראה שיש לקרוא בעצמו, ולא בזמן קריאת התורה. [וכמ"ש בשער הכוונות (שם) ובשער המצוות (דף לה ע"א) ובסדר היום כתב שלא יערב תיקון בתיקון, וכ"כ במשנ"ב (סי' רפ"ה סק"ד) בשם השל"ה הקדוש].

בעל קורא האם עולה לשמו"ת

שאלה: האם בעל קורא שקורא בתורה עולה לו הקריאה לשנים מקרא.

תשובה: יש מחמירים שלא יוצא במה שקורא בתורה, כיון שהוא יוצא בקריאה ידי חובת קריאת התורה. [חוט שני (שבת ח"ד פרק פז סק"א) והגר"ח"ק (תשובות הגר"ח אות קנח) כמדומה שיש מחמירים, אבל בבית הכנסת שניה ודאי יוצא"], אבל נראה שמעיקר הדין כיון שהשומעים יכולים לקרות עם הבעל קורא ויוצא ידי חובה, ולכן נראה שהבעל קורא יוצא בכך יד"ח שנים מקרא. [וכן נראה ממש"כ הראשונים האם אפשר לצאת יד"ח שמו"ת בשומע כעונה מהש"ץ, ומוכח שאפשר לצאת בכך יד"ח].

העולה לתורה האם עולה לשמו"ת

שאלה: האם מי שעולה לתורה וקורא עם הבעל קורא עולה לשנים מקרא.

תשובה: יוצא יד"ח וכן"ל. [ויש מחמירים. (ע"פ הנ"ל בחוט שני, וכן השיב הגר"ח"ק בשאלת רב ח"ב פרק כה אות ו') ואפשר שהכא לכו"ע כיון שלא מוציא את הציבור יד"ח].

קרא שמו"ת שלא כסדרן

שאלה: האם יוצאים יד"ח שמו"ת שלא כסדרן.

תשובה: בדיעבד יצא יד"ח אך אינו לכתחילה.

מקור: לכתחילה צריך לקרוא כסדר, וכמ"ש בסדר היום, כתב שיקרא כסדר ולא יקדים פסוק המאוחר, והו"ד בשכנה"ג בא"ר, וכתב בפירוש על הרמב"ם (הל' תפילה פרק יג) לרבי דוד עראמה (נדפס בסוף הרמב"ם, מהדורת פרנקל) שאם קרא שמו"ת למפרע לא יצא כמו במגילה ע"ש. אמנם בקצות השולחן (סימן עב בדי השולחן סק"ה) כתב שהוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אינו מעכב, ולא יהיה חמור מהציבור שאם דילג תיבה מוציאין ס"ת וקורין ג' פסוקים ואי"צ לקרוא מהתחלה ע"ש. וכן מבואר בתוס' רי"ד (מגילה דף יז ע"א) שרק במגילה לא יצא למפרע אבל בקריאת התורה יצא ע"ש. ובשו"ת וישמע משה (ח"א עמ' קיב) השיב הגריש"א שבדיעבד אינו מעכב. ע"ש, וכן נראה לדינא.

ספק בשנים מקרא

שאלה: מי שמסתפק היכן אוחז בשנים מקרא, האם צריך לחזור להיכן שבודאי אחז.

תשובה: יש מחמירים מספק שצריך לחזור להיכן שבודאי אחז, [כדין ספק חסרון ידיעה, (בעלי אספות ח"א עמ' תלו) בשם הגר"ח ק, ובחוט שני (שבת ח"ג עמ' קיג)]. אמנם לדינא כיון שהוא מדרבנן, דינו כספק דרבנן לקולא. [וכ"כ בשו"ת משנת יוסף (ח"ו סי' פא) וכתב שאף שבערוך השולחן כתב שהוא מתקנת משה רבינו, מ"מ דבריו מחודשים והוא תקנה דרבנן ע"ש].

הפסקה באמצע קריאת שמו"ת

שאלה: האם מותר להפסיק באמצע קריאת שמו"ת.

תשובה: לכתחילה אין להפסיק בדיבור באמצע קריאת שמו"ת, מ"מ ישנם כמה אופנים שמותר להפסיק וכדלהלן. א. הפסקה לדברים שבקדושה מותר להפסיק, ולכן מותר להפסיק, ולכן לעניית אמן וקדושה מפסיק.

ב. לברכות עוברות כגון ברכים ורעמים מפסיק.

ג. אם צמא ורוצה לשתות מותר להפסיק. [שו"ת לב חיים (ח"ג סימן כג) וכה"ח (שם סקט"ו)] ולכתחילה יפסיק בין פרשה לפרשה [אורח כהלכה (עמ' רפט)] אמנם ע"פ הקבלה מעיקר הדין אף להפסיק לשתיה אינו לכתחילה.

ד. אם נצרך לנקביו, מותר לברך אשר יצר. [כדי שלא ישכח, או שיתחייב שוב, או יעבור הזמן ויפסיד הברכה, וכ"כ בשו"ת יורו משפטיך (ח"א עמ' רמג) וכ"כ באורח כהלכה (שם)].

ה. להפסיק בדברי תורה, דינו ככל דברי תורה שאין איסור (שאלת רב עמ' שכג) ואפשר שאף ע"פ הקבלה, אין חשש, וכל החשש הפסק הוא רק שמפסיק בדברים אחרים.

מקור: כתבו הפוסקים שלכתחילה ראוי שלא להפסיק בשנים מקרא משני טעמים. א. בסדר היום כתב שהטעם כדי שהקריאה תהיה בדרך קבע ולא בארעי, ב. ע"פ הקבלה, וכמ"ש במג"א (שם סק"א) והו"ד במשנ"ב (שם סק"ו) "אם אפשר לו שלא יפסיק בשמו"ת על שום דבר, הוא טוב ויפה מאד, וכן ראוי לבעל נפש לעשות", וכ"כ בכה"ח (שם סקט"ו) ובכה"ח (שם סק"ב) כתב שמכח סגולת קריאת הפרשה שמו"ת נברא מלאך אחד והמפסיק בינתיים מערב במלאך ההוא ח"ו הקליפה וכן מרגלא בפומיהו דתלמידי בי רב. ג. בשער הציון (שם סק"א) כתב שדין זה שאין להפסיק בין פרשה לפרשה אבל באמצע ענין אסור מן הדין להפסיק כמו שאסור להפסיק באמצע ת"ת שמאכילים גחלי רתמים. אמנם בערוך השולחן (שם סק"ז) כתב להעיר בגדר האיסור להפסיק בשמו"ת, והרי אינו ברכה, ואינו הלל, וכתב שאינו מדינא, וכ"כ להעיר

בתורת שבת (שם סק"א). [וכן מוכח ממה שאפשר לחלק את הפרשה בכל יום, וכנ"ל]. מ"מ כיון שאינו מדינא מותר להפסיק לדברים שבקדושה, וכן הורה הגרש"א (הליכו"ש תפילה פרק יב הערה קה) שמותר להפסיק לדברים שבקדושה, וה"ה לכל האופנים הנ"ל.

קריאת שמו"ת ממנחה גדולה

שאלה: ממתי אפשר לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום של אותו שבוע.

תשובה: אפשר לקרוא שמו"ת משבת מתפילת מנחה גדולה, ואף שהוא עצמו עדיין לא התחיל להתפלל מנחה.

מקור: נחלקו הראשונים ממתי אפשר לקרוא שמו"ת. א. ממנחה בשבת, וכמ"ש בתוס' (ברכות דף ח' ע"ב ד"ה ישלים) וכ"כ בפסקי תוס' (ברכות שם) ובמרדכי (סי' י"ז). ב. מיום א', וכמ"ש בכלבו והו"ד בדרכ"מ (שם סק"א) ובאורחות חיים (קריאת הסדר שמו"ת אות ב'). ולדינא פסק בשו"ע (סי' רפ"ה ס"ג) מיום א' ואילך נחשב עם הציבור. ומ"מ כתב במרדכי (ברכות שם ד"ה ישלים) ובהגהות מיימוניות (פ"ג מתפילה אות ש) ובמשנ"ב (שם סק"ז) שמיום ראשון לאו דוקא, אלא מזמן מנחה של שבת. וכן הביא בכה"ח (שם סק"ד). ונראה שאף שהשו"ע כתב מיום א', א"כ לכאורה לדעת השו"ע אין לקרוא ממנחה בשבת, [וכן נראה ממה שסתם בהליכו"ע (ח"ג עמ' נא) וכ"כ בכי בו שבת (ח"א עמ' תריג הערה קכב) וכ"כ בהליכות שבת (יזי, ח"ב עמ' תו) שאינו לכתחילה ורק בדיעבד יצא] אמנם מדברי התוס' שמועיל משבת במנחה, ובב"י (שם) כתב שדעת התוס' כדעת הרא"ש, ולכן נראה שאף לדעת השו"ע אפשר לקרוא ממנחה בשבת, וכ"כ בהלכה ברורה (חלק יז עמ' תקמד) וצ"ל שיום א' שכתב בשו"ע לאו דוקא, [וקאי על המנהג שנהגו להתחיל מיום א']. ומזמן מנחה, הוא מזמן מנחה גדולה, כיון שאפשר שהתחילו לקרוא בציבור את הפרשה הבאה, ואף שלא התפלל מנחה. [וכמ"ש בהליכות אבן ישראל (שבת ח"א עמ' יג) וכן השיב הגר"ח ק (דרך שיחה ח"א עמ' ג, ג, עלי שיח עמ' קלו)].

זמן קריאת שמו"ת בכל ימות השבוע

שאלה: מה עדיף לקרוא שמו"ת כל יום, או ביום שישי כל הפרשה.

תשובה: יש כמה מנהגים, א. יש שקוראים בכל יום מעט, ומסיימים בערב שבת [וכמ"ש בסמ"ק (בהקדמה בענין שמו"ת) וכ"כ במעשה רב (אות ס') ובערוך השולחן (שם סק"י)]. ועכ"פ עצה טובה למי שלא התרגל לקרוא שמו"ת, שכל יום יקרא מעט שמו"ת, כדי שלא יקשה עליו לומר כל פרשה את כל השמו"ת ביחד.

ב. יש אומרים יש לקרוא בערב שבת אחרי חצות. [וכמ"ש במג"א (שם סק"ה וסק"ו) ובא"ר (שם סק"ד) בשם השל"ה] ובביה"ל (שם ס"ד ד"ה קודם שיאכל) ובמחזיק ברכה (קו"א סק"ב) שעיקר הזמן הוא אחרי חצות, והו"ד בשע"ת (שם סק"א) ובמטה יהודה (שם סק"ט) שכדי לקבל תוספת נשמה יתירה יש לקרוא שמו"ת בערב שבת].

ג. ויש נוהגים ע"פ קבלה לקרוא ביום שישי בבוקר מיד לאחר שחרית (כה"ח שם סק"ד בשם סדר היום) ובטלית ותפילין (סידור יעב"ץ מוסף השבת אות כד, ופתח הדביר שם, ובערוך השולחן שם סק"י).

ד. יש נוהגים לקרוא בשבת בבוקר לפני התפילה [וכמ"ש בכל בו (סימן לז) וברוקח (ריש סי' נ"ג) ובדרכי משה (סי' רפ"ה) ובא"ר (שם סק"ו) וזה הכוונה להשלים "עם הציבור", דהיינו הוא בזמן תקנת קריאת התורה, ועי' בהליכות שבת (יזי ח"ב עמ' תד)] ויש נוהגים לקרוא בשבת בלילה.

קריאת שמו"ת בלילה

שאלה: האם מותר לקרוא שמו"ת בלילה.

תשובה: בכל לילה אין קוראים מקרא בלילה, [ע"פ הקבלה] (שער המצוות פרשת ואתחנן) כיון שבלילה הוא דינים, וע"פ המדרש שזמן תורה שבכתב הוא ביום ותורה שבע"פ בלילה, וכמ"ש במדרש תנחומא (סוף פרשת כי תשא סימן ל"ו). מ"מ ישנם כמה אופנים שמותר לומר שמו"ת בלילה.

א. אם לומד עם פירוש רש"י או פירוש אחד, מותר כיון שכל האיסור ללמוד מקרא לבד. [יסוד ושורש העבודה (שער ו' פ"ב) ואכמ"ל].

ב. במקום ביטול בלילה מותר לקרוא בלילה, [ובפרט שאינו מעיקר הדין, ורק לכתחילה, וכמ"ש בשער הציון (סימן רל"ח סק"א) ודעת הגריש"א (וישמע משה ח"א עמ' קיב) שמותר לומר שמו"ת בלילה].

ג. לאחר חצות לילה מותר לקרוא מקרא. [וכמ"ש באור צדיקים (סימן א' אות יא) ובשו"ת פלא יועץ (סימן כב)].

ד. בשבת וביו"ט ובליל שישי מותר לקרוא בלילה [כיון שיום השישי הוא מכין לשבת והרחמים מתעוררים בו, ואף במוצאי שבת יש להקל, [ואף שבשער הכוונות (עניני תפילת ערבית דרוש א') כתב שאין לקרוא האלפא ביתא, אפשר שהוא מטעם אחר, כיון שבשער הכוונות (דרושי שבת דף ס' ע"ב) כתב שבמוצאי שבת נמשכת קדושת השבת כל הלילה, ע"ש, וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן מ"ד) ע"ש, ובשו"ת יב"א (ח"ו חאו"ח סימן ל' אות ד)]. **אמנם הנהוגים ע"פ הקבלה** בכל אופן ואף בליל שישי או שבת אין לקרוא תרגום בלילה. [וכמ"ש החיד"א במחזיק ברכה (קו"א סי' קנ"ו) בשם הרמ"ע מפאנו במעיין גנים, וכ"כ בכה"ח פלאג' (סימן כז אות ד') ובבא"ח (ש"א וזאת הברכה ה"ט) ובכה"ח (סקי"ד וסקכ"ג)] ואמנם המנהג להקל ולקרוא תרגום בלילה. [וכן השיב הגר"ח בספר שיח התורה (או"ח סימן רלח) וכ"כ בחזו"ע (שם סי"ד)].

קריאת שמו"ת קודם סעודת שבת בבוקר או הקידוש ולאחר מכן

שאלה: האם צריך לסיים את השמו"ת קודם סעודת שבת או קודם הקידוש.

תשובה: א. יש מקפידים לכתחילה יש לקרוא את השמו"ת אף קודם הקידוש בבוקר, [וכמו שיתבאר להלן], אך מעיקר הדין אין קפידא בכך, ומותר לאכול אף לפני הקידוש.

ב. לכתחילה יש לקרוא את השמו"ת קודם הסעודה, וכמו שציווה את רבי את בניו בשעת פטירתו שלא יאכלו לחם בשבת עד שיגמרו את כל הפרשה.

ג. עד תפילת מנחה גדולה שבו קוראים כבר בציבור. (קובץ אור ישראל חלק מד עמ' קיד בשם מהג"ד שריה דבילצקי).

ד. עד זמן מנחה קטנה. (הליכות אבן ישראל שבת ח"א עמ' יג).

ה. עד מתי שמתפלל תפילת מנחה. (עי ספר שבילי אמונה לנכד הרא"ש נתיב ז עמ' עט שיקרא לכל הפחות עד שיתפלל מנחה, ולאחר מכן הוא מעוות לא יכול לתקון, וכן הורה הגרש"א בהליכו"ח ש"א פ"ב סל"ה).

ו. עד סעודה שלישית, שלא ישכח לאחר הסעודה. [כיון שהובא (אורחות רבינו ח"א אות לט) בשם החזו"א שהסתפק האם הצוואה היא על סעודה שניה או שלישית].

ז. עד שיוצא שבת. [וכמו שכתב בקצות השולחן (שם סק"ז) והגרש"א (שם)].

ח. יש מעלה במוצאי שבת, קודם תפילת ערבית. (קצות השולחן (שם)).

מקור: כתבו תוס' (ברכות דף ח' ע"ב ד"ה ישלים) בשם המדרש שציווה רבי לבניו בשעת פטירתו שלא יאכלו לחם בשבת עד שיגמרו את כל הפרשה, והיינו סעודת שחרית, וכן נראה באור זרוע (שבת סימן מב) וכ"כ להדיא בשו"ע הרב (שם סק"ה) [וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש שהוא סעודת שחרית ולא סעודת הלילה, ולאפוקי מש"כ בשו"ת רב"א (ח"ה סימן ר"ז) שהכוונה הוא על סעודת הלילה, וכן נראה מסתימת הפוסקים דהיינו סעודת הבוקר]. ומצינו כמה טעמים בביאור צוואת רבי לבניו. א. שמא לאחר הסעודה ישתמט ולא יגמור, וכמ"ש באור זרוע (ח"א קר"ש סימן יב) ובלקט יושר (ח"א עמ' נד ענין ג). ב. בשו"ת היעב"ץ (ח"א סימן מ') כתב משום זריזין מקדימין. ג. בב"ח (סי' רפ"ה) כתב שצריך שיהיה סמוך לקריאת התורה של הציבור בבית הכנסת. ד. באשל אברהם מבוטשאטש (סי' קפ"ה) שצריך להשלים. ונפק"מ מבין הטעמים דלהלן האם מותר לאכול מזונות או כל האיסור באכילת סעודה, ובקצות השולחן (סימן עב סק"ו) שלטעם הא' יש להתיר אכילת עראי, אמנם לפי חלק מהטעמים יש להחמיר אף לפני הקידוש. ומ"מ במשנ"ב (סי' רפ"ה סק"ט) ובשער הציון (שם סק"ד) שהוא רק למצוה בעלמא ע"ש, ולכן אפשר להקל לסיים שמו"ת עד שאוכל הסעודה בבוקר, ואחרי הקידוש, שאז אוכלים מזונות, ולא אוכלים לחם. [ובפרט שמדברי הראשונים נראה שהוא דוקא בסעודה שאח"כ ישתמט].

דילוג פסוקי דזמרה כדי לקרוא שמו"ת קודם תפילת שחרית

שאלה: מי שלא הספיק לקרוא שמו"ת קודם תפילת שחרית ולא יספיק לאחר מכן [כגון בחור בישיבה] האם ידלג פסוקי דזמרה כדי להספיק לקרוא שמו"ת.

תשובה: לא ידלג, [ויכול לקרוא עם הבעל קורא, וכמו שנתבאר לעיל].

מקור: אף שהו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיאמר עיקר פסוקי דזמרה להספיק שמו"ת לפני התפילה (סוכת חיים דיני שמו"ת תשובת הגריש"א אות כב). מ"מ נראה מכמה טעמים שיקרא שמו"ת לאחר מכן אף שלמעשה יקרא לאחר הסעודה. א. כיון שיש תקנת פסוקי דזמרה, וצריך לסדר שבחו של מקום, וכ"כ בספר פאת שדך (פסקי דינים תפילה סימן קכ"ט) בשם החזו"א. ע"ש. וכן השיב הגר"ח (גם אני אודך ח"ג עמ' יח). ב. ועוד כיון שהוא עוסק במצוה פטור מן המצוה. ג. ועוד שאין לקצץ בנטיעות ובסדר, וכמ"ש במשנ"ב. ובפרט שהכא הוא רק למצוה ולא לעיכובא וכמו שכתב במשנ"ב. וע"ע בספר ראה ישר (עמ' רמא) מש"כ בזה.

שכח או נאנס ולא קרא עד יום ראשון

שאלה: שכח או נאנס ולא קרא עד יום א', האם חייב להשלים.

תשובה: ישלים את הפרשה לכתחילה עד ליל רביעי, ואם לא ישלים עד שמחת תורה, [וסדר ההשלמה יתבאר להלן].

מקור: נחלקו הראשונים האם יש תשלומין לשנים מקרא, א. באור זרוע (שבת סימן יב) ובכלבו (סימן לז) בשם הר"ם, שא"א להשלים אחרי שבת, וכ"כ בטור (סי' רפ"ה). ב. דעת רבינו מאיר והו"ד בכלבו (שם) ובמרדכי (מזוזה תתקסח) והו"ד בב"י (סי' רפ"ה), שיש להשלים עד יום ד'. ג. בהגהות מימוניות (פי"ג מתפילה אות ש') כתב בשם רבינו שמחה, שיש להשלים עד שמח"ת, כיון שביום זה גומרים את התורה. ולהלכה הביא בשו"ע (סי' רפ"ה ס"ד) ג' הדעות, ובסתמא כתב שישלים אחר אכילה עד המנחה, וב' הדעות האחרונות בשם י"א. ולדינא כתבו הפוסקים שיש להשלים עד שמחת תורה, וכ"כ בפמ"ג (שם א"א סק"ז) ובמשנ"ב (שם סק"ז) ובשער הציון (שם סקט"ו), ואפשר להשלים אף כל השנה, [ואף שבתוספת שבת (שם סק"ו) שאפשר להשלים רק ביום שמיני עצרת ולא בימים שבאמצע ע"ש].

הקדים וקרא פרשה של שבת הבאה

שאלה: טעה וקרא שמו"ת של שבת הבאה לפני תפילת מנחה האם יצא יד"ח.

תשובה: לא יצא ידי חובה [כפשטות דברי השו"ע שאפשר לקרוא רק מזמן מנחה, ובכלל זה הרי אינו משלים פרשיותיו עם הציבור], ויש מקילים.

מקור: אף שיש שכתבו שאינו מעכב [ובקצות השולחן (סי' ע"ב הערה ג') הסתפק בזה, והו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וישמע משה ח"א עמ' קיג) שבדיעבד יצא ואין צריך לחזור ולהשלים פרשת פקודי ע"ש. וכ"כ בקובץ הלכות (הגר"ש קמניצקי שליט"א הל' שבת ח"א עמ' תרסו) דכיון שקימ"ל בשו"ע ס"ד שהוא עד שמיני עצרת בדיעבד בע"כ דלא יקדים ולא יאחר אינו לעיכובא, וא"כ ע"כ דה"ה לא יקדים הוא לכתחילה ואינו מעכב וכע"ז הביא מהב"ה"ל (סימן רס"ג ס"ד בד"ה מבעוד) ע"ש], אמנם מדברי השו"ע שלא יצא יד"ח ואינו בכלל משלים פרשיותיו עם הציבור. וכן הסכמת הפוסקים. [וכ"כ בשו"ת קנה בושם (ח"א סימן טו) שלא יצא יד"ח, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן עז אות יז) וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סימן צב) שאין להקדים את הקריאה ושכן כתב ברבינו יונה (עמ"ס ברכות שם) שאין לו להקדים משבוע זה לשני שבועות או שלה, ושכן נראה בשער הציון שם ע"ש, ואין לומר שיש להקל משום ספק דרבנן וכנ"ל, שמ"מ י"ל שהרי אינו בכלל משלים פרשיותיו עם הציבור וכנ"ל].

צורת השלמת פרשה בשבת שלאחריה

שאלה: מי שנאנס [כגון שהיה חולה] או שכח ולא קרא שמו"ת בשבוע שעבר ורוצה להשלימה בשבוע שלאחריו, כיצד ישלים את הפרשה.

סיכום דיני קריאת שמו"ת

א. גדר החיוב ומקורו וחיוב נשים וקטנים

בגמרא במסכת ברכות (ח:): "לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שניים מקרא ואחד תרגום, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו". וטעם התקנה העיקרי: כדי שילמד, יבין ויהיה בקי בפרשת השבוע.

גדר החיוב: בשולחן ערוך ובפוסקים נפסק שזו חובה גמורה מדרבנן. ואף שיש ראשונים שנקטו שהוא בגדר מצוה או מעלה וראוי לכל אדם, אך להלכה נפסק כחובה לכל יחיד, ואף למי ששומע קריאת התורה בבית הכנסת. ואף תלמידי חכמים, אברכים ובחורי ישיבות שתורתם אומנותם, ואין בזה משום ביטול תורה באיכות.

נשים: פטורות מאמירת שמו"ת.

קטנים: יש חובת חינוך לקטנים שהגיעו לגיל המתאים. וגדר הגיל בזה מאוחר יותר מגיל חינוך רגיל (סמוך לגיל בר מצוה), כיוון שצריך לקרוא ולדעת כל הפרשה וכל שבוע. ויש מעלה לחנכם בהדרגה (כגון קריאת חלק מהפרשה, או שניים מקרא עם רש"י/תרגום בלבד).

קטן שהגדיל באמצע השבוע: קטן שקרא שמו"ת לפני שנעשה בר מצוה ונעשה גדול במהלך השבוע/בשבת – אינו צריך לחזור ולקרוא שוב.

אבל בשבעה: מעיקר הדין מותר לאכל לקרוא שמו"ת בשבת (ללא רש"י), ויש שנהגו להשלים רק לאחר שיקום מהשבעה.

תשובה: לכתחילה יאמר קודם את הפרשה שהחסיר, ואחריה את הפרשה של השבוע, אך בדיעבד אין הדבר מעכב. [ומ"מ בדיעבד אם לא יספיק לקרוא באותה שבת שני הפרשיות, יקדים את פרשת השבוע, וישלים את הפרשה הקודמת בשבוע שלאחר מכן].

מקור: נחלקו הפוסקים. א. יש אומרים להקדים את הפרשה של שבת שעברה ואח"כ של אותו שבוע, כדי לקרוא כסדרן וכמו שפסק ברמ"א (סי' קל"ה ס"ב) לגבי קריאת התורה, וכ"כ בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ברכות דף ח' ע"א), ושכן נראה במשנ"ב (סי' רפ"ה סק"י) שלא יקרא פסוק המאוחר קודם המוקדם, ע"ש, וכן נראה כיון שהוא דין להשלים פרשיותיו עם הציבור. וכן השיב הגר"ח"ק בגם אני אודך (ח"א סימן לז). ב. להקדים קודם את פרשת השבוע, כיון שתדיר קודם, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן רי"ג) [ורק בסוגריים הביא שם מש"כ באור זרוע לגבי קריאת התורה, ומעיקר דבריו מוכח שיש לקרוא קודם פרשת השבוע, ע"ש, ובשו"ת בצל החכמה (ח"א סימן ט') שיש להקדים את הפרשה של עכשיו, שמא ישכח]. ומ"מ בדיעבד אם הקדים את הפרשה של שבוע הבא לכו"ע אינו מעכב, וכ"כ בהליכות שלמה (ח"א פרק יב סל"ז).

ב. אופן קריאת שמו"ת וההבנה

תרגום ופירוש"י, מעיקר הדין יוצאים ידי חובה בקריאת שניים מקרא ואחד תרגום אונקלוס. וירא שמים יקרא גם פירוש רש"י. בזמננו, כיוון שרוב העם אינם מבינים את התרגום, חיוב לימוד רש"י הוא חיוב גמור כדי להבין את קריאתו.

הבנה: מכיוון שמטרת הקריאה היא לימוד והבנה, יש להבין את השמו"ת, ולקרוא בהתבוננות.

תרגומים אחרים וראשונים: לכתחילה יש לקרוא תרגום אונקלוס (שניתן בסיני וקדושתו רבה). בדיעבד אם קרא תרגום יונתן או ירושלמי – יצא יד"ח.

לימוד ראשונים אחרים אינו מחליף לכתחילה את פירוש רש"י המיוסד על חז"ל, אך יש מעלה גדולה להוסיף וללמוד פירושי ראשונים.

טעמים ונגינה: לכתחילה נכון לקרוא את המקרא בטעמיו ואת התרגום בנגינה ובקול נעים. את התרגום אין לקרוא בטעמי המקרא.

עמידה או ישיבה: מותר לקרוא שמו"ת כשהוא יושב.

קריאה בפה: יש להוציא את המקרא והתרגום בפה ולא בהרהור. [וראה מה שנתבאר לעיל פרטי הדין].

ג. סדר הקריאה ואופניה

סדר הקריאה: המנהג המובחר על פי הקבלה והאחרונים הוא לקרוא כל פסוק פעמיים ולאחריו את התרגום של אותו פסוק.

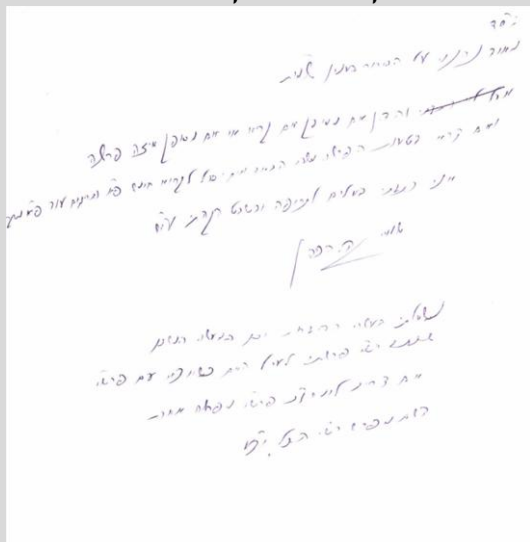
אם לא השלים: עד מנחה של שבת, או עד סוף יום השבת, עד יום רביעי בשבוע, ועד שמחת תורה.

קריאה בלילה: אין קוראים מקרא בלילה. אמנם, אם קורא עם פירוש רש"י, או בליל שישי, ליל שבת, או לאחר חצות לילה – מותר.

הפסק באמצע הקריאה: לכתחילה ראוי שלא להפסיק בדיבור באמצע הקריאה. אמנם מותר להפסיק לדברים שבקדושה (אמן, קדושה), לברכות הנהנין/אשר יצר, או לצורך שתיה.

מי ששכח/נאנס ולא קרא: ימשיך וישלים את הפרשה שחיסר ולאחר מכן יקרא את פרשת השבוע הנוכחי.

מכתב ממרן הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי וחבר בד"ץ קהל מחזיקי הדת

בס"ד

מאוד נהנתי על הבידור בענין שמו"ת, והדין אם כמובן אם קרא או אם מסופק איזה פרשה, ואם קרא בטעות הפרשה הבאה ואם יכול לקרוא חומש פ"א ותרגום עוד פ"א מקרא, אני כתבתי בעלים לתרופה ובשט הקהתי ע"ש. [א.ה. עיין לעיל בדין המסופק שהבאנו

שמאי קהת הכהן

נשאלתי בעשר הדיברות וכן במעשה המשכן שכתב רש"י פירשתי לעיל האם כשיוצא עם פירוש"י אם צריך לומר ג"כ פירשי מפרשה אחרת, דשם מפרש רש"י הכל, וצ"ע.

ויש נוהגים לקרוא פרשיה פתוחה/סתומה פעמיים ואחר כך תרגום, או בשעת הדחק ומי שזמנו לחוץ לקרוא את כל הפרשה פעמיים ואז תרגום.

קריאה עם הבעל קורא, מותר לקרוא בלחש במילה יחד עם הבעל קורא בבית הכנסת, וכך יוצא פעם אחת ידי חובת מקרא.

בעל קורא הקורא בתורה לציבור, יוצא בכך ידי חובת שניים מקרא. ויש מחמירים.

שומע כעונה: אין יוצאים ידי חובת שמו"ת בשמיעה מאחרין

קריאה שלא כסדרן לכתחילה יש לקרוא את הפרשה כסדרה פסוק אחר פסוק. ובדיעבד אם דילג או קרא שלא כסדר – יצא.

ד. זמני הקריאה והפסק

תחילת הזמן מוזמן מנחה גדולה בשבת, כיון שאז מתחילים לקרוא את פרשת השבוע הבא.

סוף הזמן לכתחילה בדיעבד: לכתחילה יש להשלים קודם אכילת סעודת שחרית של שבת. ויש מחמירים קודם הקידוש, [וכפי כל פרטי הדינים שנתבאר לעיל בחלק השו"ת].

הגליון מוקדש

לרפואת הרב שמואל בן שמחה

ולרפואת הילד חננאל בן מיכל

בתושח"י

ולהצלחת רפאל בן

רוזי

ולהצלחת מיכאל בן

יעקב

לתרומות להדפסת הגליון

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

הערות והוספות

ושאלות בהלכה

058-3233587

a921434567@gmail.com